

FİKRET BAŞKAYA İLE ÖZELLEŞTİRME ÜZERİNE YAPILAN SÖYLEŞİ

Fikret Başkaya'nın İMO Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi'nin "Özelleştirme" konusundaki sorularına verdiği cevapları aşağıda yayınlıyoruz.

1. Devlet bir dönemde KİT denilen ekonomik işletmeler kuruyor, bir başka dönemde de bunları özelleştirerek, ya da kapatarak başından atmaya çalışıyor. KİT oluşturma'nın mantığı nedir?

F.B. KİT denilen kuruluşlar, adı üstünde kamuya ait iktisadi kuruluşlar veya işletmelerdir. Hemen başta bir hatırlatma yapmak gerekiyor. Bu kuruluşlara "Kamu kuruluşları" deniyor diye kamu yararına işleyen kuruluşlar olmaları gerekmiyor. Eğer gerçekten öyle olsaydı, şimdilerde bunların özelleştirilmesi gündeme gelmezdi. Bir KİT oluşturmak demek, "zararın sosyalleştirilmesi" demektir. Ekonomik işliğin sağlanması, ekonomideki kopukluğun giderilmesi, kapitalist sınıfın palazlanabilmesi için böyle kuruluşlara ihtiyaç duyuluyor.

Devlet normal koşullarda kapitalist sınıfın adamları tarafından kurulması gerekirken kurulmayan işletmeleri vatandaşlardan aldığı vergilerle kurma yoluna gidiyor. Bir demir-çelik kompleksi kurmak, sermaye için rantabl olmayabilir, ya da kapitalistler bunun için yeterli kaynağa sahip olmayabilirler, v.b. Aynı şey demiryolu, deniz yolu gibi alanlar için de geçerlidir.

Özel sermaye kendi çelik fabrikasını kurmuyor ama, devletin KİT'inden ucuz demir-çelik sağlıyor, demiryollarında mallarını ucuza taşıyor, devlet tarafından üretilen ucuz enerjiden yararlanıyor, v.b. Sermaye sınıfı devletin büyüttüğü ineğin sütüyle besleniyor. Bunun anlamı daha önce de söylediğim gibi, zararın kapitalist sınıf lehine olarak sosyalleştirilmesidir. Emekçilerden, yoksullardan alınan vergilerle bu tür ekonomik işletmeler kuruluyor.

Biliyorsunuz vergiyi, emekçiler ve yoksullar verir zira vergi, tüketimden fedakarlık etmektir. Bu yüzden zenginler hiç bir zaman vergi vermezler. Onlarkı, bir muhasebe işlemidir. Durum böyledir ama, her yol "en çok vergi veren" kapitalistlere, zenginlere ödülleri, plaketter verilir...

2. Dünyada ve Türkiye'de KİT'ler sadece söylediğiniz kaygıların sonucu olarak mı ortaya çıktı?

F.B. Yukarda söylediğim genel olarak kapitalist bir ekonomideki duruma denk düşüyor. Özellikle Üçüncü Dünyada denilen, az gelişmiş ülkelerde durum biraz farklıdır. Bu ülkelerin çoğu daha önce "doğrudan sömürge" statüsündeydiler. Bunlar sömürgeci devletlerden "bağımsızlaşınca", sömürge yönetimine ait işletmeler ve kurumlar, devletler hukuku kuralları gereği, "bağımsız" yeni devlete geçti. Az gelişmiş ülkelerde KİT'lerin varlık nedenlerinden biri de budur. Bir diğer neden, millileştirmelerle ilgilidir. Bir çok ülke, sömürgeci-emperyalist ülkelere ait işletmelere el koydu.

Yanılıyorsam, 1937-1981 aralığında yaklaşık, 1800-1900 kadar kuruluş millileştirildi ki, bunların %55'i emperyalistlere ait işletmelerdi. Yukarda söylediklerim kadar önemli olmayan bir KİT kaynağı da müsadere sonucunda ortaya çıkıyordu. Bir ülkede bir diktatör devrildiğinde diktatöre ait kuruluşlar KİT statüsüne alınıyordu... Türkiye'de KİT'lerin başlıca üç kaynağı vardır. Osmanlıdan geçen kuruluşlar, 1930'lu yıllardaki "millileştirmeler" ve doğrudan hükümetin oluşturduğu KİT'ler.

İlk "bilinçli" KİT oluşturma 1929 Büyük Dünya Buhranı sonrasına rastlar. Kriz, ekonomide bir kopukluk ortaya çıkarmıştı. Eğer, devlet müdahale etmeseydi, egemen sınıf ittifakı tehlikeye girecekti... İkinci dalga, 1950 sonrasında ortaya çıktı. 1950 de iktidara gelen DP, KİT'leri özelleştireceğini ilan etmişti ama on yıllık iktidarı sonunda KİT sayısı yaklaşık ikiye katlanmıştı....

3. Emperyalist ülkelerde ("uygar dünya" deniyor) durum farklı görünüyor.

F.B. Orada, ilk sorunuzdaki temel neden dışında, KİT'lerin çok istisnai kaynakları elbette vardı ama bunlar önemsizdir. Mesela Fransız otomobil firmasının sahibi M. Renault, İkinci Dünya Savaşında Hitler'le işbirliği yaptığı için söz konusu kuruluş savaşta sonra millileştirilmişti.

4. Az gelişmiş ülkelerde KİT'lerin özelleştirme histerisi öncesinde önemli bir yere sahipti. Hepsinde ortak olan bu

durumun temel nedeni neydi?

FB.Söz konusu ülkelerde 1980 öncesinde kalkınmacı bir retorik geçerliydi. Batı modeline uygun bir ulusal ekonomi oluşturma çabası vardı. Bu yüzden, ekonomideki kopukluğu gidermek, hızlı bir büyüme sağlamak için siyasal iktidarlar çok sayıda KİT oluşturma, millileştirme v.b. yoluna gittiler. Tabii kapitalist üretim altında böyle bir şey mümkün değildi. Zira, az gelişmiş ülkelerin az gelişmişliğiyle, gelişmiş denilenlerin gelişmişliği arasında bir ilişki mevcuttur. Eğer siz zenginseniz, komşunuz fakir olduğu içindir. Kapitalist üretim tarzı öyle bir üretim tarzıdır ki, yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası, evrensel, velhasıl her düzeyde kutuplaşma üretiyor.

Böyle bir sonucun ortaya çıkmasının nedeni, sistemin özünün bir sömürü metabolizmasına dayanmasındandır. Sistem aynı anda hem zenginlik, hem de yoksulluk üretiyor. 1970'lerin sonunda tüm az gelişmiş ülkeler dikkate alındığında KİT'lerin GSMH içindeki payı % 10 civarındaydı ama asıl sanayi sektöründe oran çok daha yüksekti. Mısır'da sanayi üretiminin % 60'ı, Ghana'da % 38'i, Türkiye'de % 34'ü...

5. İsterseniz sorunun asıl kaynağına dönelim. 1980 sonrası dönemde KİT'ler birden bire "günah keçisi" ilan edildi. Her yerde KİT'ler mantar gibi çoğalırken, dalga neden birden bire döndü?

FB. Aslında özelleştirmeden söz edildiği zaman, asıl sorunun çok küçük bir kısımdan söz edilmiş oluyor. Biliyorsunuz, kapitalist dünya sistemi 1974-1975 den başlayarak yeniden bir "yapısal kriz" dönemine girdi. Bu krizin nasıl "özgün" bir kriz olduğu tartışmasına burada girmemiz mümkün değil. Kapitalizmin krizi demek, "verimlilik" oranının düşmesi, kar oranının düşmesi, pazarların daralması, talebin azalması v.b. anlamına gelir.

Ekonomide önemli bir ağırlığa ulaşan çokuluslu firmalar, (Transnasyonal Şirketler) karlılık oranlarına restore etmek için bir arayışa ve saldırıya geçtiler. Reel ücretleri düşürüp, sömürü oranlarını yükseltmek için örgütlü işçi sınıfına yüklendiler, bazı sanayileri ve faaliyetleri "ucuz emek cenneti" denilen az gelişmiş ülkelere kaydirdılar.

Fakat asıl hedef geçerli "refah devleti"ni çökertmekti. Bu amaçla devletin ekonomiye müdahalesini krizin ve tüm kötülüklerin kaynağı olarak gösterdiler. Sermayeden alınan vergileri düşürmek için, kamu harcamalarının nasıl bir israf olduğu yalanını yaydılar. Ve bilinen, "daha az devlet, daha çok özel teşebbüs" sloganını ön plana çıkardılar. Amaç vergi vermemenin mazeretini yaratmaktı.

Özellikle de mütevazı toplum kesimlerinin yararlandıkları kamu hizmetlerini "özelleştirme" yoluna gidildi. Eğitim,

sağlık, sosyal güvenlik v.b. Üçlü slogan: liberalizasyon, deregülasyon ve privatizasyondur. Bunlardan liberalizasyon, sermayenin hareketini sınırlayan her türlü engelin ortadan kaldırılması, deregülasyon devletin ekonomi üzerindeki düzenleyici uygulamalarının tasfiyesi, privatizasyon da KİT'lerin özelleştirilmesi anlamına geliyordu.

Dolayısıyla özelleştirmeleri sermayenin kapsamlı saldırısının bir parçası olarak almak gerekir. Elbette sermayenin kar oranlarını restore edebilmesi için, Üçüncü Dünya'nın yağmasının da derinleştirilmesi gerekiyordu. Bu amaçla, söz konusu ülkelerle, "yapısal uyum" ve "istikrar programları" dayatıldı. Bunlar, "dışa açılma", "piyasa ekonomisini restore etme" v.b. olarak sunulsa da bu programlarla başlıca iki şey amaçlanmıştı: Üçüncü Dünya ülkelerinin ihraç ürün fiyatlarını çöktürmek ve borçların düzenli ödenmesini sağlamak.

İMF ve Dünya Bankası, OECD v.b. tarafından dayatılan bu tür programlar tam bir "yeniden kompradorlaşma" programıydı. Bu programları: Çok kazan, az harca, borç öde biçiminde özetlemek mümkündür ki tüm kaynaklar borç ödemeye yöneltilince hem borçlu ülke ekonomilerinin üretici temeli aşıldı, hem de müthiş bir yoksullaşma ortaya çıktı. Tabii Batılılar en iyi borç ödeyen "en başarılı öğrencileri" sayıyorlardı... Biliyorsunuz bir çok az gelişmiş ülke "aşırı borçlu" durumundaydı ve büyük borçlulardan bir kaç borçlarını ödemez veya ödeyemez duruma gelirse, dünya finans sistemi çökecekti.

Bu yüzden 1980 sonrası dönemde özellikle de 1982 Ağustosunda patlak veren Meksika borç krizinden sonra Üçüncü Dünya tarihinde ender raslanır bir yağmaya sahne oldu... İlginçtir, bu dönem boyunca emperyalizmden nerdeyse hiç söz edilmedi....

6. Peki, özelleştirme lehine bir sürü argüman sıralanıyor. Bunların hiç bir değeri yok mu?

FB. Özelleştirme lehine ortaya atılan gerekçeler uydurmadılar ve ısmarlama üzerine üretilmişlerdi. Çokuluslu şirketler için, ya da büyük sermaye için şöyle bir sorun ortaya çıkmıştı. Kriz ortamında verimli yatırılması, değerlendirilmesi, mümkün olmayan devasa bir "sermaye fazlası" ortaya çıktı. Bu fazlalık yeni üretime yönelemiyordu zira dünya pazarı, yani talep daralmıştı.

Gelir dağılımına müdahale edilmeden de pazarı o anlamda genişletmek mümkün olmayınca, sermayenin değerlendirilebileceği bir alan KİT'lerden hazır bir pazarı olanları ele geçirmek olabiliyordu. Diyelim ikinci bir Ereğli Demir Çelik kursanız ürettiğiniz çeliğin alıcısı yok ama, halen hazır bir pazarı olan Erdemir'i ele geçirmek karlı bir şeydir. Üstelik bu tür kuruluşlar ekseri tekel konumundadırlar. Bunları satın alıp, işçilerin üçte birini işten atıp geri kalan üçte ikiliye

.....
eskisinden üçte bir daha fazla üretim yapmak sermaye için hiçde fena değildir.

7. KİT'leri özelleştirmenin gerekçelerinden biri de "serbest pazar ekonomisini" ihya etmek değilmiydi? Zira bu durumda devlet tekeli özel tekel durumuna geliyor...

F.B. İkiyüz Transnasyonal şirketin dünya üretiminin % 28'ini gerçekleştirdiği bir dünyada "piyasa ekonomisi" retoriği, yoksulları aldatmaya yönelik bir ideolojik manipölasyondur. Size önerdikleriyle yaptıklarının bir ilgisi yok. Size KİT'leri mutlaka elden çıkarın diyenler, başka ülkelerin KİT'lerini satın aldılar. Şu anda hatırlayabildiğim, bazı Arjantin KİT'leri İspanyol ve İtalyan KİT'leri tarafından satın alındı...

8. KİT'lerin zarar ettiği için özelleştirilmesi gerektiği tezi yudurma mı?

F.B. Orada gözden kaçmaması gereken ama yine de gözden kaçan bir şey var: Sermaye zarar veren bir işletmeyi satın almaz. Asıl saçma olan, devletin karlı bir işletmeyi neden sattığıdır. Bizimki gibi ülkelerde KİT'lerin özelleştirilmesinin nedeni, dış borçları, daha sonra iç borçları ödemek, kamu açıklarını kapatmak, ama asıl ekonomiyi, dolayısıyla siyaseti yeniden kompradorlaştırmaktır. Bir işletmenin verimli çalışıp çalışmaması iradi bir şeydir. İsterseniz verimli çalıştırabilirsiniz.

Nitekim dünyada son derecede verimli çalışan KİT'ler vardı. Dolayısıyla bir ekonomik işletme kamu işletmesidir diye "verimsiz" olması gerekmiyor. Zaten bunları özel sermayenin ele geçirmesinin nedeni de, "verimli" olmalarındandır. Özelleştirmeyi "meşrulaştırma" için bazı KİT'lerin bilinçli olarak zarar etmesini teşvik ettiler. Kamuoyunu "hazırlamak" için böyle bir manipölasyon gerekiyordu. Kaldık, asıl tartışılması gereken sorun, verimliliğin ne olduğu, ne olması gerektiğidir. Verimlilik ama kimin için? İşte bu konularda "gerçeği" anlatmak aydınlar, sendikalar, bilim adamlarına düşüyordu....

9. Ortada sermayenin kapsamlı bir saldırısı var ve amaç bizimki gibi ülkeleri yeniden kompradorlaşmak idiyse, başta sendikalar, aydınlar ve bilim adamları neden ideolojik bu saldırı karşısında gerekli tepkiyi göstermediler?

F.B. Bizde sendikalar devletin bir uzantısı durumundadırlar. İdeolojik olarak devlet ideolojisinden, resmi ideolojiden bağımsız değillerdir. Dünyada olup bitenle de ilgileri yoktur. Onların bir tek kaygısı vardır: Bürokratik varlıklarını sürdürmek. Bu arada "işçi sınıfı, işçi sınıfının üretimden gelen gücü, v.b. gibi kavramları da dillerinden düşürmezler ama söylediklerine kendileri de inanmazlar.

Bunlar, işçi sınıfının tepesinde oturup, sınıfı düzenin sınırları içinde tutma misyonuna koşulmuş unsurlardır. Aslında işçi

haklarından çok kendi iktidarlarını ve "devletin çıkarını" gözetirler. Bunların özelleştirme ve kompradorlaşma saldırısı karşısında durmalarını beklemek iyimserlik olurdu. Aydınlar gelince, bizde, "diplomalılara", veya bir "eğitimden geçmiş olanlara" aydın deniyor. Bu son derecede saçmadır. Oysa okullardan ekseri aydın değil de, aydın karşıtları çıkar. 1940'lı yıllarda İstanbul'da yaşamış bir halk filozu: "Bu kadar cehalet ancak eğitim ile olur" dermiş... Okullardan ekseri aydın düşmanları çıkar. Neden öyle olduğunun tahliline burada girmem mümkün değil elbette... Bunlar devlet ideolojisinin kemalizmin taşıyıcılarıdır.

Bu yüzden ben yazılarımda "entellektüel" kavramını kullanmayı tercih ediyorum. Devletin istediği gibi düşünen adamın "entellektüel" olmakla ne ilgisi olabilir? Bilim adamlarına gelince, nasıl "aydın" denilenler devlet aydınıysa, "bilim adamı" denilenler de "devlet memurudur" ve memurdan bilim adamı olmaz.

Bizdekiler Batı'da ne moda ise onun peşine düşerler. Bağımsız düşünme yetenekleri yoktur. Taşındıkları bilinç bilim adamı bilinci değil, memur bilinci, kapıkulu bilincidir. Elbette her üç kesim de de istisnalar vardır ama istisnalar kaidenin doğruluğunu kanıtlamak içindir. İstisnalar kaideyi bozamaz.

10. Genel olarak özelleştirmelerin sonucu ne oldu?

F.B. Sonucu en iyi ifade eden sözcük sanıyorum "yıkım" olabilir. Yoğun özelleştirmeye, artan işsizlik, bozulan gelir dağılımı, hızla aşınan doğal çevre, bunu ekolojik yıkım olarak okuyabilirsiniz, açlık ve sefalet, ulusal ekonomi, oluşturma iddiasından uzaklaşma, fakat en önemlisi, ekonominin, politikanın kültürün v.b. yeniden kompradorlaşması oldu. Artık yeni dönemin devlet ve toplum anlayışı tamamıyla farklı... Eğer işsizlik varsa o işsiz sorunu, yoksulluk varsa, yoksulun sorunu, parası olanın eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, v.b. den yararlanabildiği, bir devlet anlayışı geçerli...

11. Eğer öyleyse devlet ne iş için var?

F.B. Devlet, çokuluslu şirketlerin zabıta işlerinden sorumlu bir aygıta dönüşüyor. Aynı sömürgelerdeki sömürge yönetimleri gibi...

12. Çizdiğiniz karamsar bir tablo değil mi?

F.B. Siz gerçek durumu olduğu gibi resmedeceksiniz. Ancak o zaman karamsarlığı aşmanın koşulları yaratılabilir. Fakat, son olarak şunu söyleyebiliriz ki, "Büyük İnsanlık" bu saldırı karşısında sessiz ve tepkisiz kalamaz. Tarihte her zaman olduğu gibi, ikili hareketin diyalektiği kendini dayatacaktır. Eğer bu süreçten zarar görenler vakitlice müdahale etmezlerse, kapitalizm her şeyin sonunu getirecektir...